

Inleiding op het themanummer 'Cultureel-etnische diversiteit in maatschappij en onderwijs'

*Joep Bakker en Eddie Denessen (Radboud Universiteit
Nijmegen)*

URN:NBN:NL:UI:10-1-100811

Jongstleden mei bracht de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2012) een zogeheten briefadvies aan de regering uit om de 'etnische registratie' af te schaffen. Hoewel de RMO met name het begrippenpaar allochtoon-autochtoon en daarmee verwante categorieën als 'westers –' en 'niet-westers allochtoon', 'eerste –' en 'tweede generatie' voor ogen heeft, blijkt ze nagenoeg elke vorm van etnische categorisering uit de tijd te achten. Had die volgens de raad zijn dienst bewezen toen het overheidsbeleid nog op insluiting en integratie van etnische groepen in de Nederlandse samenleving was gericht en de maatschappelijke achterstand een etnisch-specifieke aanpak vereiste, inmiddels zouden inkomens- en opleidingsverschillen binnen etnische groepen dermate groot zijn dat de herkomst van bewoners niet langer houvast voor beleid biedt.

Gelet op de ingezonden brieven en opiniërende stukken in Trouw, NRC-Handelsblad en de Volkskrant, werd het advies van de RMO door velen omarmd. Niet in de laatste plaats door direct betrokkenen die zichzelf herkenden in het stigmatiserend effect dat nu eenmaal van etnische categorisering kan uitgaan. Met de afschaffing daarvan kunnen we eindelijk naar een politiek van inclusie in plaats van exclusie, betoogden Sahar Noor en Sohail Wahedi in de NRC.¹

Kritiek was er echter ook. Hoogleraar sociologie Herman van de Werfhorst kwalificeerde het advies van de RMO ronduit als 'bijzonder slecht'.² Het zou de talloze problemen rondom integratievraagstukken slechts verbloemen. Zou het advies van de raad opgevolgd worden, dan komen volgens hem allerlei feiten aangaande de ongelijkheid tussen mensen van Nederlandse oorsprong en

■ Correspondentieadres: j.bakker@pwo.ru.nl

Thema

tnische minderheden niet langer boven tafel. “Wat bezielt de RMO”, zo besluit van de Werfhorst zijn betoog, “om dergelijke relevante kennis als onbelangrijk terzijde te schuiven?”

Dat zijn kritiek hout snijdt wordt ook geïllustreerd door verschillende bijdragen aan dit themanummer. Mag de RMO het onderwijs afschilderen als het domein bij uitstek van integratie, in werkelijkheid valt daar nogal wat op af te dingen. Meer, veel meer dan de raad lief zal zijn, blijkt in het onderwijs de cultureel-etnische diversiteit van leerlingen nog altijd een eminente rol te spelen, en dat vaak relatief onafhankelijk van hun sociaal-economische achtergrond. En zelfs wanneer elke etnische categorisering officieel tot taboe wordt verklaard, zal er voorlopig, al was het maar in de volksmond, in etnische termen gesproken blijven worden. Men rept immers van ‘zwarte’, ‘witte’ en ‘grijze’ scholen en dan weet iedereen wat er zo ongeveer wordt bedoeld. Zwarte scholen heten slecht te zijn. En niet alleen in de publieke opinie. Ook menig beleidsmaker en onderwijsonderzoeker in binnen- en buitenland ziet de overwegend door kinderen van etnische minderheden bezochte scholen als een maatschappelijk ongewenst fenomeen dat bestreden moet worden. Ze zouden nadelig uitpakken voor de schoolloopbaan van kinderen, bovendien hun maatschappelijke integratie en participatie in de weg staan.

In de eerste bijdrage aan dit themanummer wordt het Nederlandse desegregatiebeleid in internationaal perspectief geplaatst. Na de belangrijkste oorzaken van de onderwijssegregatie besproken te hebben, staat de auteur stil bij de wetenschappelijke veronderstellingen die sedert het vonnis van het Amerikaanse Hoogerechtshof in de zaak *Brown vs het schoolbestuur van Topeka* internationaal aan het desegregatiestreven ten grondslag liggen. De empirische bewijsvoering houdt hij tegen het licht om ten slotte aandacht te vragen voor de rol die voor leerkrachten in het integratieproces lijkt weggelegd.

In het tweede artikel bespreken Orhan Agirdag, Piet Van Avermaet en Mieke Van Houtte hun bevindingen uit een grootschalig Vlaams onderzoek. Zoals ze dat zelf omschrijven, lichten ze de deksel van wat lange tijd in het onderzoek naar de effecten van multi-etnisch samengesteld onderwijs als de *black box* gold: de schoolklas. Zij constateren dat leraren een belangrijke rol spelen in de schoolloopbanen van hun leerlingen, door hun verwachtingen over hun prestaties af te stemmen op hun sociaal-economische en etnische achtergrond.

In de derde bijdrage lijken Michael Merry, Geert Driessen en Imane Oulali als het ware tegen de stroom in te roeien. Ze houden een pleidooi, niet tegen, maar juist voor segregatie van het onderwijs. Volgens de auteurs kan segregatie, mits vrijwillig tot stand gekomen, de emancipatie van bevolkingsgroepen en daarmee hun maatschappelijke integratie ten goede komen.

Guido Walraven concentreert zich in het vierde artikel op de Nederlandse situatie. In navolging van de OECD karakteriseert hij het discours in Nederland inzake (de)segregatie van het onderwijs als het zoeken naar een balans tussen de grondwettelijk verankerde onderwijskeuzevrijheid enerzijds, en het streven naar maatschappelijke rechtvaardigheid anderzijds. Tegen die achter-

grond beschrijft hij de verschillende manieren waarop men in Nederland de segregatie tracht te keren, variërend van initiatieven van ouders om scholen te doen 'vergrijzen', tot de meer dwingende maatregelen die de keuzevrijheid van ouders raken. In zijn bijdrage schetst hij hoe deze maatregelen concreet vorm hebben gekregen en staat hij stil bij hun effecten.

Trees Pels richt zich ten slotte in het vijfde artikel op de pedagogische uitdagingen en dilemma's waarvoor scholen zich geplaatst zien in hun omgang met cultureel-etnische diversiteit. Die betreffen overigens niet alleen de leerlingen, maar ook hun ouders. In haar bijdrage, gebaseerd op een tweetal recente review-studies, gaat zij onder meer in op de interetnische spanningen die zich in gemengde scholen kunnen voordoen. Mede tegen die achtergrond bespreekt zij de verschillende manieren waarop leraren kunnen worden toegerust en ondersteund om adequaat invulling te geven aan hun pedagogische taak om in multi-etnisch samengestelde klassen doelen te realiseren op het terrein van de burgerschapsvorming.

Ten minste één conclusie kan uit de bijdragen aan dit themanummer getrokken worden: in weerwil van wat de RMO (2012) beweert, blijkt het onderwijs nog lang niet het domein bij uitstek van de maatschappelijke integratie en participatie te zijn. Wil het dat ooit worden, blijven wetenschappelijk onderzoek en evaluaties van beleid geboden. Hoe men het ook wendt of keert, vormen van etnische categorisering blijven daarbij onontbeerlijk. Daar is één reden voor, hoe betreurenswaardig die op zich ook is: etniciteit is binnen het onderwijs nog altijd een factor van betekenis.

Referentie

Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2012). *Tussen afkomst en toekomst. Etnische categorisering door de overheid*. Den Haag: RMO.

Noten

- 1 NRC Handelsblad, 14 mei, 2012.
- 2 NRC Handelsblad, 14 mei, 2012.